LØGBITI NR. 2

STÝRISSKIPANARLÓGIN § 55
OG MILLUMTJÓÐASÁTTMÁLAR

LÓGARTÆNASTAN
2. útgáva - oktober 2025

Løgbitar

Ætlanin við løgbitunum er stutt at lýsa nøkur yvirskipað løgfrøðilig ella faklig evni, sum tað er gott at hava sum undirstøði, tá ein lóg ella aðrar rættarreglur skulu gerast.

Løgbitarnir eru eitt leiðbeinandi ískoyti til rundskrivið um lógarsmíð.

Løgbitarnir eru gjørdir í samráð við tey stjórnarráð ella myndugleikar, sum hava serligan kunnleika innan økið, sum løgbitin viðvíkur.

Nella Festirstein
Deildarstjóri á lógartænastuni

Løgbiti nr. 2

Stýrisskipanarlógin § 55 og millumtjóðasáttmálar

Sambært § 55 í stýrisskipanarlógini hevur ein løgtingslóg ikki gildi, um hon gongur ímóti millumtjóðasáttmála, sum heimastýrið hevur gjørt við onnur lond, ella um hon gongur ímóti millumtjóðasáttmála, sum Danmørk hevur gjørt við onnur lond, og sum eisini fevnir um Føroyar.

1. Millumtjóðasáttmálar

Millumtjóðasáttmálar eru bindandi fyri statir. Teir eru tí ikki beinleiðis galdandi í landinum, men kunnu vera útfyllandi, har lóggávan er tvískild ella ikki er til. Ein borgari kann ikki styðja sítt rættarkrav einans við at vísa til áseting, sum stendur í millumtjóðasáttmála. Tá ið landið hevur tikið undir við einum millumtjóðasáttmála, hevur landið skyldu til at innrætta tjóðarlóggávuna í samsvari við hann.

2. Millumtjóðasáttmálar í Føroyum

Danmark er sáttmálapartur í okkara millumtjóðasáttmálum. Danmark tekur vanliga fyrivarni um, at millumtjóðasáttmálar ikki skulu galda fyri Føroyar og Grønland í fyrstu syftu. Við Løgtingsins samtykki kann sáttmálin víðkast til eisini at fevna um Føroyar. Men tað er Danmark, sum ábyrgdast, um Føroyar ikki halda sáttmálaskyldur.

3. Tjóðarlóggáva

Hetta er lóggáva, sum Løgtingið og Fólkatingið hava samtykt, t.e. løgtingslógir og fólkatingslógir. Eisini kunngerðir og donsk bekendtgørelser. Ein borgari kann styðja sítt rættarkrav við at vísa til áseting, sum stendur í tjóðarlóggávu og kann leggja málið fyri dómstólarnar, um fyrisitingin ikki gongur umsókn hansara á møti. Fyrisitingin – stjórnarráð og stovnar – heldur seg bert til løgtingslóggávu og ríkislóggávu og rættarreglur við heimild í teimum í síni fyrisiting.

4. Hvat um tjóðarlóggáva ikki samsvarar við millumtjóðasáttmála?

Tað eru ikki stjórnarráðini ella stovnar undir stjórnarráðunum, ið skulu seta til viks eina løgtingslóg, sum er í stríð við millumtjóðasáttmála sambært § 55 í stýrisskipanarlógini. Virðingin fyri eini løgtingslóg má vera stór. Tað eru fólksins umboð, sum hava samtykt hana. Skal rættast í eini lóg, má tað vera Løgtingið sjálvt, sum ger tað. Landsstýrisfólkið hevur heimild at leggja lógaruppskot fyri Løgtingið at broyta lógina, soleiðis at lóggávan fer at samsvara við millumtjóðasáttmálan. Í lógaruppskotinum má vera greitt frá, hví galdandi lóggáva gongur ímóti millumtjóðasáttmálanum. Løgtingið kann so kjakast um málið og siga frá, hvørt tað er samt við landsstýrisfólkinum um, at lógin gongur ímóti sáttmálanum og so samtykkja at broyta lóggávuna.

5. Heimastýrislógin § 5 og stýrisskipanarlógin § 55

§ 5. Føroyska heimaræðið er avmarkað av teimum til eina og hvørja tíð verandi sáttmálaligu og øðrum internationalum rættindum og skyldum (Heimastýrislógin).

§ 55. Løgtingslóg, ella partur av løgtingslóg, hevur ikki gildi, um
a) hon gongur ímóti millumtjóðasáttmála, heimastýrið hevur gjørt við onnur lond,
b) hon gongur ímóti millumtjóðasáttmála, Danmørk hevur gjørt við onnur lond, og sum eisini fevnir um Føroyar (Stýrisskipanarlógin).

6. Hvør avger, um lóggáva er í stríð við millumtjóðasáttmálar?

Tað eru dómstólarnir, sum endaliga taka støðu til, hvørt løgtingslóg skal setast til viks fyri millumtjóðasáttmála sambært heimastýrislógini § 5, stk. 1 og stýrisskipanarlógini 55, og tá gerst ikki annað hjá fyrisitingini enn at taka slíka niðurstøðu til eftirtektar.

7. Rættarmálið millum Heilsutrygd og útisiglarar

Heilsutrygd stevndi í juli 2020 tveimum borgarum, sum høvdu fingið viðhald í Kærunevndini í almanna-, familju- og heilsumálum um, at teir vísandi til norðurlendska sáttmálan um sosiala trygd og § 55 í stýriskipanarlógini ikki skuldu rinda heilsutrygdargjald í Føroyum, tá ið teir høvdu goldið sosiala trygd í Noregi.

Dómur varð sagdur í Føroya Rætti 2. november 2021. Føroya rættur kom til ta niðurstøðu, at § 24 í Heilsutrygdarlógini sambært § 55, litra b í stýrisskipanarlógini mátti tulkast soleiðis, at ásetingin ikki gyldugt kann áleggja persónum búsitandi í Føroyum skyldur mótvegis einum føroyskum myndugleika í tann mun, at hetta stríðir ímóti lógvalregluni í norðurlendska sáttmálanum um sosiala trygd. Innstevndu borgararnir vóru tess vegna frídømdir.

Heilsutrygd skeyt málið inn fyri landsrættin, sum við dómi frá 31. august 2023 staðfesti dómin í Føroya rætti við tí formligu grundgeving, at Heilsutrygd ikki hevði rættarmálsføri at stevna borgarunum, sum høvdu fingið viðhald í Kærunevndini í almanna-, familju- og heilsumálum.

Landsrætturin viðgjørdi sostatt ikki málið roynveruliga t.e. innihaldið í málinum, men staðfesti at innstevndu borgararnir vóru frídømdir í Føroya rætti, tí Heilsutrygd ikki hevði rættarmálsføri í hesum málinum.

Hetta merkir at við landsrættardóminum eru allar grundgevingarnar hjá Føroya rætti fyri frídøming strikaðar og ikki galdandi, tí at landsrætturin kemur við nýggjum grundgevingum sum í roynd og veru strika grundgevingarnar í fyrsta instansi og bara frídøma av saksformalitetsgrundum.

Heilsutrygd søkti um loyvi at skjóta málið inn fyri Hægstarætt, men fekk noktandi svar frá Procesbevillingsnævnet.

Dómurin í Føroya rætti kann tí ikki brúkast sum dómsfordømi viðvíkjandi tulking av støðu løgtingslóga í mun til millumtjóðarættarligar skyldur.

8. Annar løgfrøðiligur lesnaður um hetta

Meira kann lesast um hetta evnið í løgriti hjá Sjúrða Rasmussen, løgfrøðingi, um støðu løgtingslóga í mun til millumtjóðarættarligar skyldur.

Torkil Rasmussen, løgfrøðingur, hevur eisini skrivað eina grein í Juristen nr. 5/6 frá 2024. Greinin hevur heitið: Gælder der en monistisk retstilstand på Færøerne?